

บทที่ 8 ทฤษฎีระบบโลก

การศึกษาเศรษฐกิจการเมืองการพัฒนา และเศรษฐกิจการเมืองระหว่างประเทศนั้น มีลักษณะเป็นการศึกษาระดับมหภาคอยู่ในด้านของมันเอง กล่าวคือ เป็นการศึกษาวิเคราะห์สังคม ทั้งสังคมและความสัมพันธ์ระหว่างสังคมหลายสังคม ดังนั้น หน่วยในการศึกษาวิเคราะห์ (unit of analysis) จึงเป็นหน่วยใหญ่ และทฤษฎีที่ใช้ในการอธิบายจึงมักจะมีลักษณะของการศึกษาภาพรวม (holism) แทนที่จะเป็นการศึกษาแบบแยกส่วนอย่างมาพิจารณา (methodological individualism) ดังที่จะเห็นได้จากทฤษฎีทางเศรษฐกิจการเมือง ซึ่งเกี่ยวข้องกับประเด็นด้านการพัฒนาและความสัมพันธ์ระหว่างประเทศโดยทั่วไป ยกเว้นทฤษฎีที่ได้รับอิทธิพลจากแนวความคิดทางเศรษฐศาสตร์นิโอลลัสติก ในบรรดาทฤษฎีทางเศรษฐกิจการเมืองที่มุ่งอธิบายปัญหาการพัฒนา และความสัมพันธ์ระหว่างประเทศทั้งหลาย ทฤษฎีที่มีหน่วยการศึกษาวิเคราะห์ที่ใหญ่ที่สุดและมุ่งอธิบายปรากฏการณ์อย่างเป็นการทั่วไปมากที่สุด เห็นจะได้แก่ทฤษฎีระบบโลก ซึ่งเริ่มพัฒนาขึ้นตั้งแต่คริสต์ศตวรรษ 1970 กล่าวโดยทั่วไป ทฤษฎีนี้ใช้โลกทั้งโลกเป็นหน่วยในการศึกษาวิเคราะห์ และมีรากฐานความคิดมาจากแนวความคิดเกี่ยวกับระบบชีวิตระบบที่อยู่หนึ่ง ๆ จะประกอบขึ้นด้วยระบบย่อยซึ่งขึ้นนามากซึ่งเชื่อมโยงกันอยู่ในบางลักษณะ ทั้งนี้ การเปลี่ยนแปลงในระบบย่อยแต่ละระบบย่อมจะส่งผลกระทบมากบ้างน้อยบ้างต่อระบบย่อยอื่น ๆ ไปด้วย ในการนี้ ของทฤษฎีระบบโลกจะเป็นใหญ่ก็ต้องโลก ส่วนระบบย่อยได้แก่สังคมหรือรัฐทั้งหลายที่ประกอบกันขึ้นเป็นประชาคมโลกนั่นเอง

แนวทางในการวิเคราะห์ระบบโลก

นอกจากนวการศึกษาวิเคราะห์ที่เรียกตามว่าทฤษฎีระบบโลกแล้ว ยังมีแนวการศึกษาวิเคราะห์อื่น ๆ ที่มุ่งศึกษาโลกในแง่มุมต่าง ๆ และใช้โลกเป็นหน่วยศึกษาวิเคราะห์ เช่นเดียวกัน แต่ไม่ได้ใช้ชื่อทฤษฎีระบบโลก ออาทิ การศึกษาในแง่ระเบียบโลก (World Order Studies) ซึ่งมักจะรู้จักกันในชื่อ โครงการตัวแบบระเบียบโลก (The World Order Models Project, WOMP) อย่างไร ก็ได้ การศึกษาแนวโน้มศึกษาวิเคราะห์ปัญหาต่าง ๆ ของโลก เช่น ปัญหาเศรษฐกิจ ประชากร สภาพแวดล้อม ทรัพยากร ฯลฯ รวมทั้ง เสนอแนวทางในการแก้ปัญหาดังกล่าว มากกว่าที่จะ

มุ่งพัฒนาทฤษฎีที่เป็นระเบียบแบบแผนขึ้นมา (คู Falk, and Kim, 1983) ดังนั้น การศึกษาในลักษณะ ดังกล่าวจึงไม่ถูกนำมาพิจารณาในที่นี้

ถึงแม้การพิจารณาในที่นี้จะเจาะจงเฉพาะกรณีของทฤษฎีระบบโลกเท่านั้น แต่ก็หาได้ หมายความว่าจะเป็นการพิจารณาเฉพาะความคิดของสำนักเดียวแต่อย่างใด อันที่จริง ดังที่ Thompson (1983 : 11-16) ได้ชี้ให้เห็น สำนักคิดหรือแนวทางการวิเคราะห์ระบบโลกที่ปรากฏอยู่ ในวงวิชาการปัจจุบันมีอยู่ 2 สำนักหรือแนวทาง แนวทางแรกเป็นการศึกษาวิเคราะห์ที่เน้นหนัก ด้านเศรษฐกิจโลก (World-economy perspective) โดยเฉพาะอย่างยิ่งระบบทุนนิยมโลก นักวิชาการ คนสำคัญในแนวทางนี้ได้แก่ Wallerstein ซึ่งพยายามพัฒนาทฤษฎีระบบโลกมาตั้งแต่ต้นทศวรรษ 1970 (คำว่าระบบโลก หรือ world-system ของ Wallerstein มีเส้นยวดังที่ระบุว่าง world กับ system) แนวทางที่สองเป็นการศึกษาวิเคราะห์ที่เน้นพิจารณาวัฏจักรระยะยาวในการเป็นผู้นำโลก (long cycle of world leadership perspective) ผู้นำทางวิชาการของสำนักนี้คือ Modelski มุ่งเสนอ ทฤษฎีที่อธิบายการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอำนาจในระบบการเมืองโลกตั้งแต่อิติจักรถึงปัจจุบัน เป็นหลัก

สำหรับในบทนี้ การพิจารณาทฤษฎีระบบโลกจะจำแนกแนวทางการวิเคราะห์ระบบโลกโดย อิงความคิดของ Thompson ข้างต้นออกเป็น 2 กระแสความคิด กระแสความคิดแรก เป็นการ วิเคราะห์ในแง่ระบบทุนนิยมโลก ซึ่งจะครอบคลุมผลงานและความคิดของ Wallerstein และพากพ้อง รวมทั้งงานของ Frank และ Amin ซึ่งเน้นศึกษาระบบทุนนิยมโลกเหมือนกัน ส่วนกระแสความคิด ที่สองเป็นการวิเคราะห์ในแง่ระบบอำนาจของโลก การวิเคราะห์ในแง่หลังนี้ได้แก่ งานของ Modelski และคนอื่น ๆ อย่างไรก็ตาม การพิจารณาในส่วนนี้จะให้ความสำคัญแก่กระแสความคิด แรกมากกว่ากระแสความคิดหลัง ทั้งนี้เพราะกระแสความคิดแรกมีลักษณะเป็นการศึกษาที่เน้น เศรษฐกิจการพัฒนาและเศรษฐกิจการเมืองระหว่างประเทศโดยตรง ทั้งยังนำเอาปัจจัยทั้งด้าน เศรษฐกิจและการเมืองมาพิจารณาร่วมกัน แม้ว่าจะให้ความสำคัญแก่ปัจจัยด้านเศรษฐกิจเป็น หลักก็ตาม แต่กระแสความคิดหลังมุ่งเน้นพิจารณาประเด็นการเมืองโลกเป็นสำคัญและพิจารณา ปัจจัยด้านเศรษฐกิจอย่างผิวนิน ดังนั้นกระแสความคิดนี้จะถูกกล่าวถึงอย่างสั้นเพียงเท่านั้น

การวิเคราะห์ในแง่ระบบทุนนิยมโลก นักทฤษฎีระบบโลกซึ่งเน้นการวิเคราะห์ระบบทุน นิยมโลก โดยอาศัยการอุบความคิดแบบนิโอมาร์กซิสต์อาจแบ่งได้อよ่างหลวม ๆ ตามลักษณะ สาขาที่ศึกษาภันมาเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มแรกอันเป็นกลุ่มใหญ่คือ กลุ่มนักสังคมวิทยาอเมริกัน โดยมี Wallerstein เป็นผู้นำ นักวิชาการคนอื่น ๆ ในกลุ่มนี้มีบทบาทสำคัญในการขยายทฤษฎีระบบโลกที่ Wallerstein ได้วางพื้นฐานเอาไว้ให้กว้างขวางอย่างมากไป รวมทั้งนำเอาทฤษฎีดังกล่าวมาศึกษา

วิเคราะห์ในเชิงประจักษ์ ในขั้นแรกนักวิชาการในกลุ่มนี้ อาทิ Chirot, Hechter, และ Moulder เป็นศูนย์กลางของ Wallerstein ที่มหาวิทยาลัยโคลัมเบีย ต่อมาแนวความคิดของ Wallerstein ได้รับการยอมรับจากวงวิชาการมากขึ้น ทำให้ก่อตั้งนักทฤษฎีระบบโลกเน้นขยายตัวออกไปอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เมื่อ Wallerstein ได้ยกย้ายมาเป็นผู้อำนวยการของ Fernand Braudel Center แห่งมหาวิทยาลัยแห่งรัฐนิวยอร์ก และได้ออกการสาร Review ในนามของศูนย์ดังกล่าวโดยมุ่งให้เป็นแหล่งสำคัญในการพัฒนาทฤษฎีระบบโลก นอกจากนี้นักวิชาการในกลุ่มนี้ ยังได้จัดการประชุมทางวิชาการด้านเศรษฐกิจการเมืองเกี่ยวกับระบบโลกเป็นระยะๆ และได้ตีพิมพ์ผลงานจากการประชุมดังกล่าว รวมทั้งงานเขียนด้านอ่อนおかมายั่งต่อเนื่อง (ดู Chirot and Hall, 1982 : 93-96) ดังนั้นงานเขียนของนักวิชาการในกลุ่มนี้จึงปรากฏออกมาอย่างมากมายและเป็นที่รู้จักกันโดยทั่วไป ด้วยกลุ่มที่สอง เป็นกลุ่มนักเศรษฐศาสตร์นิโอมาร์กชิลเดอร์ นักทฤษฎีระบบโลกในกลุ่มนี้ไม่ได้มีการรวมตัวกันอย่างหนียวแน่นเหมือนกลุ่มแรก แต่มุ่งศึกษาวิเคราะห์ระบบทุนนิยมในเชิงที่เป็นระบบโลกเช่นเดียวกัน ถึงแม้ว่าจะมองแง่มุมบางอย่างแตกต่างไปจากกลุ่มแรก ก็ตาม ข้อเขียนที่อาจจะถือได้ว่าเป็นตัวแทนของกลุ่มนี้ก็คือ ข้อเขียนของ Frank ในช่วงหลังและงานเขียนส่วนใหญ่ของ Amin

I. แนวความคิดของ Wallerstein และพวกพ้อง งานเขียนรุ่นแรก ๆ ของ Wallerstein ซึ่งเสนอกรอบทฤษฎีระบบโลกออกมาอย่างเป็นรูปเป็นร่างได้แก่ The Modern World System I อันเป็นงานที่ศึกษาการก่อตัวของระบบทุนนิยมโลกในยุโรปช่วงศตวรรษที่ 16 กับ The Capitalist World Economy ซึ่งรวมบทความเกี่ยวกับระบบโลกที่เขียนขึ้นในวาระต่าง ๆ งานทั้งสองชั้นนี้ตีพิมพ์ครั้งแรกในปี 1974 และ 1979 ตามลำดับ

Wallerstein (1974 : 347) เห็นว่า ระบบโลกเป็นระบบสังคมอย่างหนึ่ง ซึ่งมีพรมแดน, โครงสร้าง, กลุ่มศาสนา, กฎหมายที่เกี่ยวกับการสร้างความชอบธรรมและการยึดเหนี่ยว根柢 สถาบันชีวิต ของระบบโลกประกอบขึ้นด้วยพลังต่าง ๆ ที่มีจัชชัดแยกกัน แต่ความตึงเครียดที่เกิดขึ้นกลับทำให้ยึดเหนี่ยว根柢ได้ พลังเช่นวนี้ทำให้ระบบโลกนี้แยกออกจากเป็นเสียง ๆ เมื่อแต่ละกลุ่มทางสร้างระบบใหม่ที่ทำให้คนได้เปรียบ ระบบโลกจะมีลักษณะเช่นเดียวกับระบบร่างกายสิ่งมีชีวิต หรือองค์สภาพที่มีช่วงชีวิตของตนเอง โดยที่บางส่วนจะเปลี่ยนแปลงไป ขณะที่บางส่วนอาจจะอยู่คงที่ตามสภาพของมัน ระบบโลกเป็นระบบสังคมมุชย์ที่ใหญ่ที่สุด ระบบขนาดใหญ่เช่นนี้โดยทั่วไปจะคำรงอยู่ได้ด้วยตนเอง และการเคลื่อนไหวพัฒนาของระบบจะเป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงภายในเป็นส่วนใหญ่

ในทัศนะของ Wallerstein (1974 : 348, 1979 : 5, 156-160) ระบบโลกมีรูปแบบพื้นฐานอยู่ 2

รูปแบบ คือ จักรวรดิโลก (world empire) กับเศรษฐกิจโลก (world economy) จักรวรดิโลกเป็นการณ์ที่ระบบการเมืองเพียงระบบเดียวควบคุมและปกครองดินแดนของโลกไว้เป็นจำนวนมหาศาล อาทิ จักรวรดิจีนและจักรวรดิโรมัน เป็นต้น ในประวัติศาสตร์โลกจักรวรดิโลกเกิดขึ้นมาหลายครั้ง แต่ละจักรวรดิมีความยั่งยืน ขนาด และสภาพแวดล้อมด่างกันไป แต่การเปลี่ยนแปลงของจักรวรดิจะมีแบบฉบับ (pattern) อย่างเดียวกัน กล่าวคือ จะมีลักษณะเป็นวัฏจักร โดยจะมีการขยายขนาดจักรวรดิ แล้วก็ตามมาด้วยการขยายการชนชาติส่วนเกินออกไป จนถึงระดับที่ตันทุนซึ่งระบบราชการต้องใช้ในการเข้าไปดูดรายส่วนเกินสูงกว่ามาตรฐานของส่วนเกินที่เก็บได้ จักรวรดิก็จะค่อยเสื่อมโทรมและถดถอยลงไป ส่วนเศรษฐกิจโลกเป็นระบบสังคมอิกระบบที่หนึ่งซึ่งมีลักษณะการแบ่งงานกันทำเพียงอย่างเดียวรอบจำโลกส่วนใหญ่ ระบบเศรษฐกิจโลก แม้จะเป็นระบบโลกอย่างหนึ่งเช่นเดียวกับจักรวรดิโลก แต่ก็ไม่ได้มีโครงสร้างทางการเมือง ครอบคลุมและจัดสรรส่วนเกินให้กับจักรวรดิโลก เศรษฐกิจโลกจะจัดสรรส่วนเกินผ่านระบบการแลกเปลี่ยน ในปัจจุบันระบบโลกมีรูปแบบเป็นระบบเศรษฐกิจโลก ซึ่งมีวิถีการผลิตแบบทุนนิยม ดังนั้น ระบบโลกในปัจจุบันจึงเป็นระบบโลกแบบทุนนิยม (capitalist world system) ระบบทุนนิยมเป็นระบบเศรษฐกิจโลกที่มีความเข้มแข็งมั่นคงที่สุดเท่าที่เคยมีมาในประวัติศาสตร์ ระบบโลกแบบนี้เกิดขึ้นในศตวรรษที่ 16 และยังดำรงอยู่ได้จนถึงปัจจุบัน ซึ่งแตกต่างจากระบบโลกอื่น ๆ ที่เคยเกิดขึ้นในอดีตไม่ว่าจะมีรูปแบบเป็นระบบเศรษฐกิจหรือจักรวรดิก็ตาม

Wallerstein (1979 : 16, 159) พิจารณาถึงการผลิตแบบทุนนิยมในแห่งที่เป็นการผลิตเพื่อมุ่งแสวงหากำไรในระบบตลาด ระบบเศรษฐกิจโลกแบบนี้จะแบ่งส่วนเกินโดยอาศัยกลไกตลาดเป็นหลัก วิถีการผลิตแบบทุนนิยมจะขยายตัวออกไปเรื่อย ๆ คราวเท่าที่ยังมีผลกำไร ทั้งยังพยายามหาหนทางใหม่ ๆ ในกรณีผลต่ออยู่เสมอ เพื่อย้ายอัตราส่วนกำไรที่ได้รับให้มากขึ้น กำไรหรือส่วนเกินดังกล่าวในระบบทุนนิยมจะได้มาโดยผ่านกระบวนการชุดรีดบางอย่าง ในแห่งนี้ Wallerstein (1980 : 162) ชี้ให้เห็นว่า ระบบทุนนิยมในฐานะที่เป็นระบบโลกปัจจุบันจะดำเนินไปได้ต้องอาศัยช่องทางการชุดรีด 2 ช่องทางซึ่งมีลักษณะที่ก้าวกระียกันอยู่ไม่อาจแยกออกจากกันได้โดยสิ้นเชิง ช่องทางแรกคือการชุดรีดผ่านชั้นตน โดยเฉพาะการชุดรีดของภูมิพื้นที่ที่มีต่อชั้นกรรมมารชีพ ช่องทางที่สองได้แก่ การชุดรีดผ่านล้ำดับชั้นอันอาจในด้านเศรษฐกิจระหว่างส่วนต่าง ๆ ของโลก การชุดรีดระดับนี้จะแสดงออกในรูปที่ ศูนย์กลางชุดรีดคิดแผนรอบนอกโดยอาศัยระบบการแลกเปลี่ยนที่ไม่เสมอภาคกัน (unequal exchange) ในประเด็นของการแบ่งพื้นที่ของระบบโลกตามความเขียวชาญและล้ำดับชั้นอันอาจทางเศรษฐกิจในระบบทุนนิยม Wallerstein (1974 : 349) ได้แบ่งดินแดนในระบบโลกออกเป็น 3 ส่วน คือ ศูนย์กลาง (core) ดินแดนรอบนอก (periphery) และดินแดนกึ่งรอบนอก

ส่วนที่เป็นศูนย์กลางได้แก่รัฐค่าหุ้น ที่มีความเจริญก้าวหน้าด้านอุดมการณ์ มีเกษตรกรรมที่ใช้เทคโนโลยีระดับสูง มีการลงทุนสูงและมีแรงงานที่มีทักษะและรายได้สูง สำหรับดินแดนรอบนอกจะเป็นดินแดนที่ผลิตสินค้าขั้นปฐม มีแรงงานที่ถูกกดค่าจ้างให้ต่ำเพื่อลดต้นทุนในการผลิต ไม่มีความก้าวหน้าด้านเทคโนโลยี ค่าน้ำก็ขาดทักษะ และขาดแคลนทุน ดินแดนรอบนอกเป็นส่วนที่จำเป็นสำหรับดินแดนศูนย์กลาง เพราะศูนย์กลางจะขยายตัวออกไปได้ต้องอาศัยส่วนเกินจากดินแดนรอบนอก แรกเริ่มที่เดียวความแตกต่างระหว่างศูนย์กลางกับรอบนอกมีอยู่น้อยมาก แต่กลไกของ การแลกเปลี่ยนที่ไม่เท่าเทียมกัน อาทิ การซื้อผลผลิตขั้นปฐมในราคากูจากรอบนอกแล้วขาย สินค้าอุดมการณ์ของศูนย์กลางในราคางานให้แก่ดินแดนรอบนอกได้ทำให้ความแตกต่างด้านอ่านจากการเศรษฐกิจระหว่าง 2 ดินแดนนี้มีมากยิ่งขึ้น ส่วนทางด้านดินแดนกึ่งรอบนอก ได้แก่ สังคมที่มีลักษณะก้าวหน้ากว่าระหว่างศูนย์กลางกับรอบนอก สังคมที่มีลักษณะเข้มแข็งต่อไปอาจจะยกระดับอ่านจากการเศรษฐกิจขึ้นเป็นประเทศศูนย์กลางหรืออาจจะลดชั้นลงไปอยู่ในกลุ่มประเทศรอบนอก ก็ได้ ดินแดนกึ่งรอบนอกมีความสำคัญต่อระบบทุนนิยมในฐานะที่เป็นตัวกลางหรือกันชนระหว่างศูนย์กลางกับรอบนอก โดยทั้งหมดจะช่วยสนับสนุนและช่วยเหลือกัน ดินแดนกึ่งรอบนอก จึงมีสภาพเหมือนกับคนชั้นกลางในสังคมที่ทำให้ความขัดแย้งระหว่างชั้นสูงกับคนชั้นต่ำไม่ประทุนแรงอย่างมาก เพราะอย่างน้อยคนชั้นต่ำยังมีความหวังว่าตนจะสามารถภาระดับชีวิตขึ้น เป็นคนชั้นกลางได้ นอกจากนั้นดินแดนกึ่งรอบนอกยังเป็นแหล่งลงทุนที่สำคัญของพวกรายทุนจากศูนย์กลาง ซึ่งประสบปัญหาต้นทุนในการผลิตเพิ่มขึ้นจนไม่อาจแข่งขันในตลาดโลกอย่างได้ผล ในเมืองความสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยนระหว่างดินแดนกึ่งรอบนอกกับดินแดนศูนย์กลางและดินแดนรอบนอก ดินแดนกึ่งรอบนอกจะคงอยู่ในฐานผู้ถูกครองโดยดินแดนศูนย์กลาง แต่มีฐานะเป็นผู้บุกรุกดินแดนรอบนอก

ลักษณะคำแนะนำทางโครงสร้างในระบบเศรษฐกิจโลกที่แบ่งออกเป็นศูนย์กลาง ที่มีรอบนอก และรอบนอกที่ก่อตัวมาแล้วนั้น ยังได้สะท้อนถึงสถานะของรัฐในระบบโลกอีกด้วย Wallerstein (1979 : 20-22, 1974 : 354-356) ชี้ให้เห็นว่า ระบบเศรษฐกิจโลกไม่ได้มีโครงสร้างศูนย์กลางทางการเมืองเพียงแห่งเดียวเหมือนกับกรณีของจักรวรรดิโลก แต่จะประกอบขึ้นด้วยรัฐค่าหุ้น จักราช จำนวนมาก รัฐเหล่านี้จะแยกต่างกันไปในเมืองเชิงและบทบาทในระบบโลกแบบทุนนิยม ความแตกต่างดังกล่าวเป็นผลมาจากการดำเนินการของรัฐในระบบโลกนั้นเอง รัฐศูนย์กลางจะมีความเข้มแข็งและเสถียรภาพสูง ขณะที่รัฐรอบนอกค่อนข้างจะอ่อนแอกล้าว สำหรับรัฐกึ่งรอบนอกจะมีความเข้มแข็งน้อยกว่ารัฐศูนย์กลาง แต่ก็มากกว่ารัฐรอบนอก รัฐศูนย์กลางจะมีกลไกรัฐในด้านทหารและพลเรือนที่เข้มแข็งสามารถตอบสนองและปกป้องผลประโยชน์ของนายทุนกลุ่มต่างๆ ในทั่วโลก

ภายในประเทศ และระดับระหว่างประเทศอย่างได้ผล แต่ทั้งนี้ก็ไม่ได้หมายความว่ารัฐจะเป็นหุ้น เชิดของนายทุน รัฐมีอิสระในการตัดสินใจในการกำหนดนโยบายอยู่ระดับหนึ่ง ทั้งยังมีผลประโยชน์ของรัฐ และระบบราชการที่จะต้องรักษาเอาไว้ รวมทั้งต้องตอบสนองความต้องการของกลุ่มนี้อันตามที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญอีกด้วย ยิ่งรัฐในศูนย์กลางมีความเข้มแข็งมากขึ้นเท่าใด ก็ยิ่งทำให้รัฐ รอบนอกอ่อนแลงเท่านั้น ทั้งนี้เป็นเพราะความเข้มแข็งของกลไกของรัฐศูนย์กลางจะทำให้รัฐ ศูนย์กลางจะทำให้รัฐประภากันสามารถแทรกแซงรัฐรอบนอกโดยวิธีการต่าง ๆ ได้มากไม่ว่า จะโดยวิธีการทำสังคม การบ่อนทำลาย หรือวิธีการทำงานการทุกข์朵

ตามทัศนะของ Wallerstein (1979 : 61-62) ระบบเศรษฐกิจโลกแบบทุนนิยมจะเหมือนกับระบบ ทุกระบบที่มีการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลง เน่าเห็นว่าแนวโน้มในการเปลี่ยนแปลงของระบบทุนนิยม โลกจะมีทั้งลักษณะที่เป็นวัฏจักรและลักษณะที่ว้าไว ในแห่งแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงแบบวัฏจักร เศรษฐกิจโลกแบบทุนนิยมจะเชื่อมกับวัฏจักรการขยายตัวและการหดตัวในระยะยาวอยู่เสมอ การขยายตัวจะเกิดเมื่อการผลิตมีน้อยกว่าความต้องการ และการหดตัวจะเกิดเมื่อมีการผลิตทั้ง โลกสูงกว่าความต้องการ อย่างไรก็ตี วัฏจักรดังกล่าวนี้จะเกิดขึ้นอยู่ภายใต้แนวโน้มการเปลี่ยนแปลง อีกประการหนึ่งคือ แนวโน้มที่ว้าไวอันเป็นแนวโน้มด้านการขยายตัวและการสร้างความเข้มแข็ง ด้านโครงสร้างทางการเมืองให้แก่เศรษฐกิจโลกแบบทุนนิยม ในขณะเดียวกัน แนวโน้มที่ว้าไว ที่ยังทำให้เกิดขบวนการและพลังต่าง ๆ ที่บ่อนทำลายโครงสร้างซึ่งเกื้อหนุนระบบทุนนิยมอีกด้วย ในช่วงแรก ๔ ศตวรรษที่ผ่านมา มีการเปลี่ยนแปลงพื้นฐาน ๓ ประการที่สร้างความเข้มแข็งด้าน โครงสร้างให้แก่ระบบโลกแบบทุนนิยม (Wallerstein, 1979:62-63) ประการแรกได้แก่ การพัฒนา เกษตรกรรมของโลกให้เป็นแบบทุนนิยม โดยมีการลงทุนในการพัฒนาด้านการเกษตรอย่างมาก ใช้แรงงานด้วยเชิงมานาคนที่ใช้แรงงานตัดเล็ก และการเพาะปลูกแบบยั่งยืนที่ถูกทำลายไปเมื่อการ เพาะปลูกแบบอุดหนารมข้ายาด้วยปัจจัยต่างๆ ผลกระทบด้านตรงข้ามของการเปลี่ยนแปลง ดังกล่าวคือ การเกิดชนชั้นกรรมมีชีพ และการขยายตัวของเมืองอย่างรวดเร็วเพื่อรองรับคนต่างด้าว ที่ยังคง ขับไล่ออกจากเมืองมาเป็นกรรมกรในเมือง การเปลี่ยนแปลงด้านโครงสร้างประการที่สอง คือ การพัฒนาด้านเทคโนโลยีทำให้การผลิตด้านอุตสาหกรรมได้รับกำไรมากขึ้น การเปลี่ยนแปลง ประการที่สามเป็นการเปลี่ยนแปลงที่ทำให้โครงสร้างขององค์กรต่าง ๆ เข้มแข็งมากขึ้น นั่นคือ กระบวนการพัฒนาเป็นองค์กรขนาดใหญ่ (Bureaucratization) กระบวนการเปลี่ยนแปลงเช่นนี้ ทำให้องค์กรทางเศรษฐกิจการเมืองและสังคมมีประสิทธิภาพดีขึ้น และมีความเข้มแข็งมากขึ้น อันเป็นผลให้แก่ปัญหาต่าง ๆ ได้สัมฤทธิผลมากกว่าเดิม แม้ว่าพัฒนาการทั้ง ๓ ประการจะทำให้ ระบบทุนนิยมมีความเข้มแข็งและขยายตัวออกไปกว่ากัน ในอีกด้านหนึ่ง การเปลี่ยนแปลงดังกล่าว

ก็ได้สร้างปัญหาแก่ระบบทุนนิยมโลกอีก ๓ ประการเช่นเดียวกัน ในประการแรก การผลักไสให้ค่านอยด์เพิ่มขึ้นมาอยู่ในตัวเมื่อทำให้เกิดการรวมตัวกันต่อต้านโครงสร้างอำนาจที่ดำรงอยู่ได้ร่ายขึ้น เพราะค่านอยด์นี้จะเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ มากขึ้น มีการติดต่อกันมากขึ้น และมีความสำนึกทางการเมืองสูงขึ้นเป็นมาตรฐานเดียว ประการที่สอง การพัฒนาอุตสาหกรรมของโลกในทุกภูมิภาค ทำให้ดินแดนต่าง ๆ มีศักยภาพในการทำลายโดยอาศัยเทคโนโลยีต่าง ๆ มากสูงขึ้น โดยเฉพาะดินแดนที่ถูกเอารัดเอาเปรียบในการแบ่งบัณฑิตชนบทระดับโลก ยิ่งมีแนวโน้มจะใช้ศักยภาพด้านนี้ก่อความเสียหายให้แก่ระบบทุนนิยมได้มากขึ้น ประการสุดท้าย การพัฒนาองค์กรขนาดใหญ่นั้นในระยะยาวจะทำให้ผู้ที่อยู่ระดับสูดยอดอ่อนแยลง เพราะความสามารถในการควบคุมและความสามารถที่จะบังคับใช้คำสั่งทางการเมืองและเศรษฐกิจให้เป็นไปตามความต้องการจะลดลงเมื่อมององค์กรเดิมโคล่าน

แนวความคิดเกี่ยวกับระบบโลกของ Wallerstein ที่กล่าวมาแล้วเป็นพื้นความคิดพื้นฐานที่ปรากฏในงานชิ้นแรก ๆ ของเข้า ในงานชิ้นหลัง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง The Politics of World Economy (1984) เขาได้นำประเด็นต่าง ๆ มาขยายและจัดระเบียบความคิดให้ชัดเจน อย่างไรก็ต้องความคิดหลักที่มีอยู่ไม่ได้ถูกเปลี่ยนแปลงไปแต่อย่างใด

นักสังคมวิทยาที่เห็นด้วยกับแนวความคิดของ Wallerstein จำนวนไม่น้อย ไม่เพียงแค่จะนำเอกสารอุปความคิดระบบโลกไปพัฒนาในเชิงปรัชญาในการศึกษาวิเคราะห์กรณีต่าง ๆ เท่านั้น หากยังมีส่วนในการพัฒนาทฤษฎีระบบโลก แนวโน้มก้าวไปมากขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ นักทฤษฎีเช่น Chase-Dunn, Robinson, และ Bergesen เป็นต้น

สำหรับทบทวนของ Chase-Dunn และ Robinson ในการพัฒนาการอุปทฤษฎีระบบโลกนั้น นักวิชาการทั้งสองได้ร่วมกันพัฒนานแนวความคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบตัวน้ำหนึ่งของระบบโลก ในบทความเรื่อง Toward a Structural Perspective on the World System ซึ่งตีพิมพ์ในปี 1977 Chase-Dunn และ Robinson (1977 : 458) เห็นว่าในแบบแผนตัวน้ำหนึ่งของระบบโลก (structural schema) ของระบบโลกมีองค์ประกอบตัวน้ำหนึ่งที่อาจจำแนกได้เป็น ๓ ประเด็นกว้าง ๆ กล่าวคือ ตัวคงที่ด้านโครงสร้าง (structural constants) ตัวผันแปรตัวน้ำหนึ่งของระบบโลก (structural variables) และตัวผันแปรด้านแนวโน้ม (trend variables) ในประเด็นเกี่ยวกับตัวคงที่ด้านโครงสร้างนั้น Chase-Dunn และ Robinson (1977 : 458-460) ชี้ให้เห็นว่า ตัวคงที่ด้านโครงสร้างของระบบโลกที่เป็นตัวหลักมีอยู่ ๓ ตัวคือ การแบ่งงานกันระหว่างศูนย์กลางกับรอบนอก (core-periphery division of labor), ระบบรัฐ (the state system), และการผลิตสินค้าแบบทุนนิยมให้แก่ตลาดโลก (capitalist commodity production for the world market)

การแบ่งงานทำในระบบโลก และการแยกเปลี่ยนตัวกันระหว่างศูนย์กลางกับรอบนอกมีลักษณะที่ต้องสืบท่ออย่างคงที่ แม้จะมีการเปลี่ยนแปลงในระดับการผลิต และสินค้าอยู่ทุกตอนเวลา หรือเม็ดเด่นที่อยู่ในศูนย์กลางและรอบนอกจะเปลี่ยนไปก็ตาม ทั้งนี้เพื่อความแตกต่างในความสามารถในการผลิต การใช้ทุนในการผลิต และการจำแนกความแตกต่างด้านเศรษฐกิจของแต่ละชาติ ระหว่างศูนย์กลางกับรอบนอกยังคงต้องอยู่โดยอาศัยกระบวนการแยกเปลี่ยนที่ไม่เสมอภาคและกระบวนการสร้างรัฐขึ้นมา ความแตกต่างในการผลิตหรืองานที่ทำระหว่างศูนย์กลางกับรอบนอก เป็นผลจากความแตกต่างในด้านความสามารถในการผลิต (productivity) ของแรงงาน และทุนกับความแตกต่างในระดับรายได้ของกรรมกร การผลิตในศูนย์กลางจะใช้ทุนและเทคโนโลยีสูง รวมทั้งกรรมกรมีทักษะสูง ส่วนในรอบนอก การผลิตจะใช้แรงงานคนเป็นส่วนใหญ่ เทคโนโลยีและทักษะคนงานจะอยู่ในระดับต่ำ ในด้านระดับรายได้ในระดับทักษะที่เท่า ๆ กันกรรมกรในศูนย์กลางจะได้รับค่าจ้างสูงกว่ากรรมกรในดินแดนรอบนอก การแบ่งงานกันทำระหว่างศูนย์กลาง กับรอบนอกเช่นนี้จะเป็นโครงสร้างที่คงที่อยู่เสมอไม่ว่าการผลิตจะขยายตัวมากขึ้นเพียงใดก็ตาม

ในยุคโลก化的 โครงสร้างทางการเมืองของระบบโลกประกอบขึ้นรัฐอิสระจำนวนมาก many แต่ละรัฐมีอำนาจมากน้อยต่างกัน รัฐเหล่านี้จะรวมตัวกันเป็นกลุ่มพันธมิตรหลาย ๆ กลุ่ม เพื่อป้องกันไม่ให้รัฐใดรัฐหนึ่งครองอำนาจได้เพียงรัฐเดียว ดังนั้นการเกิดจักรวรรดิโลกจึงไม่อาจมีขึ้นได้ ลักษณะระบบบริหารเช่นนี้เป็นลักษณะคงที่อย่างหนึ่งของระบบโลก แม้ว่าจำนวนรัฐจะเพิ่มมากขึ้น เพราะดินแดนที่เคยเป็นเมืองขึ้นได้รับเอกสาร ขณะเดียวกันในรัฐขนาดใหญ่ก็มีแนวโน้มจะแยกตัวออกเป็นรัฐเล็ก ๆ มากขึ้น พิจารณาในด้านกำลังอำนาจ รัฐในศูนย์กลางจะเข้มแข็งมากกว่ารัฐในรอบนอก ทั้งนี้ด้วยเหตุที่ว่ารัฐศูนย์กลางมีความสามารถในการระดมทรัพยากรหั้งด้านกำลังคนและกำลังเงินได้มากกว่ารัฐรอบนอก อย่างไรก็ตี ความเข้มแข็งของรัฐไม่ได้ขึ้นกับขนาดของรัฐหรือความสามารถในการปรับปรุงของรัฐมากนัก ลักษณะที่นำสังเกตอย่างหนึ่งของระบบบริหารคือ รัฐศูนย์กลางแต่ละรัฐมีแนวโน้มที่จะครอบงำในทางการเมืองเหนือดินแดนรอบนอกแห่งใดแห่งหนึ่งอยู่

ในยุคโลก化的 ลักษณะการผลิตแบบนี้มุ่งผลิตเพื่อขายในตลาดโลกโดยมุ่งให้ได้รับกำไรสูงสุด และนับเป็นวิธีการผลิตที่ครอบงำระบบโลกบุคใหม่มาเป็นเวลาอันยาวนาน รัฐแต่ละรัฐจะส่งเสริมและแทรกแซงกระบวนการผลิตแบบนี้และระบบตลาดเพื่อให้ฝ่ายตนได้รับประโยชน์มากที่สุดทั้งในระดับประเทศและระหว่างประเทศ

สำหรับประเด็นเกี่ยวกับองค์ประกอบด้านโครงสร้างด้านที่สองคือ ตัวผู้แบ่งด้านโครงสร้างนั้น Chase-Dunn และ Robinson (1977:462-465) พิจารณาในยุคโลก化的 ที่เปลี่ยนแปลงในลักษณะวิวัฒนาการจากรูปแบบหนึ่งไปสู่อีกรูปแบบหนึ่ง ซึ่งเขาเห็นว่า ตัวผู้แบ่งในยุคแรกมีอยู่ 3 ลักษณะคือ

โครงสร้างการควบคุมของศูนย์กลางเหนือดินแดนรอบนอก (core-periphery control structure), การกระจายอำนาจระหว่างรัฐศูนย์กลางทั้งหลาย, และการขยายตัวและการหดตัวในการผลิต ในส่วนของโครงสร้างการควบคุมที่ศูนย์กลางมีอยู่หนึ่งอันรอบเป็นโครงสร้างความสัมพันธ์ด้านอำนาจที่สับเปลี่ยนไปมา ระหว่างลักษณะที่รัฐศูนย์กลางแต่ละรัฐเข้าไปควบคุมทางด้านการเมือง เนื่องด้วยเด่นรอบนอกโดยตรงกับลักษณะควบคุมโดยอ้อมทางเศรษฐกิจโดยอาศัยการแลกเปลี่ยนที่ไม่เสมอภาค และการดำเนินงานขององค์การเศรษฐกิจขั้นชาติทั้งหลาย ในช่วงที่การผลิตในระบบโลกทั้งระบบอยู่ในสภาพขยายตัว โครงสร้างการควบคุมมักจะเป็นไปโดยอ้อมและการครอบงำในทางการเมืองของรัฐศูนย์กลางที่เนื่องด้วยเด่นรอบนอกระหว่างประเทศ แต่ในช่วงที่เศรษฐกิจโลกอยู่ในภาวะหดตัว และการแข่งขันกันระหว่างรัฐศูนย์กลางเพิ่มสูงขึ้น การครอบงำทางการเมืองโดยตรงจะทำให้ความรุนแรงเร่งขึ้น ลักษณะการเปลี่ยนแปลงกลับไปกลับมาระหว่างการครอบงำทางการเมืองกับการควบคุมทางเศรษฐกิจ ในบางส่วนก็ยังขึ้นอยู่กับการเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างการแลกเปลี่ยนระหว่างรัฐศูนย์กลางกับดินแดนรอบนอก ในช่วงอาณาจักรโครงสร้างการแลกเปลี่ยนมักจะเป็นแบบสองฝ่ายระหว่างเจ้าอาณาจักรกับดินแดนอาณาจักร ซึ่งอยู่ใต้การควบคุมทางการเมืองโดยตรง แต่มีระบบการครอบงำแบบอาณาจักรอยู่ในดินแดนเดียวกัน โครงสร้างการแลกเปลี่ยนจะเป็นไปแบบหลายฝ่ายและมีลักษณะการครอบงำทางเศรษฐกิจมากขึ้น ในเมืองกระจาຍอำนาจระหว่างรัฐศูนย์กลางทั้งหลาย ในแต่ละช่วงเวลาการกระจาຍอำนาจจะเปลี่ยนแปลงไปตามอยู่ระหว่าง 2 ลักษณะคือ อำนาจรวมอยู่ที่ศูนย์กลางเดียว กับอำนาจกระจายอยู่ในหลายศูนย์กลาง ในช่วงที่อำนาจรวมอยู่ที่ศูนย์กลางเดียว (unicentric period) จะมีเพียงรัฐศูนย์กลางรัฐเดียวที่ครองความเป็นใหญ่ในวงการเมืองระหว่างประเทศ ดังเช่น กรณีอังกฤษและสหราชอาณาจักร ที่มีอำนาจครอบงำในหลายศูนย์กลาง (multicentric period) รัฐศูนย์กลางต่าง ๆ จะมีอำนาจพอ ๆ กัน การเปลี่ยนแปลงจากลักษณะหลายศูนย์กลางไปสู่ลักษณะศูนย์กลางเดียวจะเกิดขึ้นเมื่อรัฐศูนย์กลางรัฐใดรัฐหนึ่งมีความสามารถได้เปรียบทางเศรษฐกิจเหนือรัฐอื่นมากขึ้นทุกที่จนสามารถเอาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจไว้ในมือได้เป็นส่วนใหญ่ (ดู Chase-Dunn and Robinson, 1977 : 463-464) สำหรับการขยายตัวและการหดตัวในการผลิตนั้น ก็จะมีท่อนให้เห็นถึงสภาวะการผลิตในระบบทุนนิยมที่เปลี่ยนแปลงกลับไปกลับมาเป็นวัฏจักรระหว่างช่วงที่กิจกรรมทางเศรษฐกิจเพิ่มสูงขึ้นกับช่วงที่กิจกรรมลดน้อยลง

ในประเด็นสุดท้ายคือ ตัวผู้แบ่งด้านแนวโน้ม Chase-Dunn และ Robinson (1977 : 465-466) ชี้ให้เห็นว่าแนวโน้มสำคัญของระบบโลกแบบทุนนิยมมีอยู่ 3 ด้านคือ ด้านการสะสมทุน, ด้านจำนวนรัฐในระบบโลก, และด้านการขยายตัวของระบบไปยังดินแดนและกลุ่มประชากรอื่น

การสะสหมุนจะเพิ่มสูงขึ้นเมื่อเศรษฐกิจขยายตัวและลดลงเมื่อเกิดภาวะหดตัวทางเศรษฐกิจ ดังนั้นแนวโน้มการสะสหมุนขึ้นอยู่กับวัฏจักรเศรษฐกิจนั้นเอง สำหรับจำนวนรัฐกิจเมืองโน้มจะเพิ่มขึ้นหลังจากหมวดบุคลากรล่าอาณาิกม และการขยายตัวของระบบโลภไปยังคิตแคนใหม่ ๆ ดังที่เคยปรากฏในอดีต เช่นนโยบายตัวไปศูนย์เมือง օอสเตรเลีย ฯลฯ ให้หุคลงหลังจากที่มันบรรลุถึงจุดสุดยอด คือโลกทั้งโลกได้กล้ายเป็นระบบโลกหมดไม่มีคิตแคนไว้แล้วเหลืออยู่อีกต่อไป สภาพเช่นนี้จะผลักดันให้เตะตะรัฐแข่งขันกันของอย่างรุนแรงมากขึ้น แนวโน้มเหล่านี้ในทศนະของนักวิชาการหันสองจะผูกพันอยู่กับตัวแปรผันด้านโครงสร้างอย่างใกล้ชิด

อย่างไรก็ตาม ลักษณะโครงสร้างพื้นฐานที่สุดของระบบโลภคือ การแบ่งแยกคิตแคนต่าง ๆ ในลักษณะการแบ่งงานกันทำระหว่างศูนย์กลางกับรอบนอกนั้นเอง Chase-Dunn กับ Robinson (466-476) เห็นว่า การจัดระเบียบและการพยายามดำรงสืบต่อการแบ่งงานกันทำแบบนี้จะเป็นไปได้ ต้องอาศัยการดำเนินงานของกระบวนการหลัก 4 กระบวนการคือ การก่อตั้งกลุ่มอำนาจภายในรัฐ การก่อตัวของรัฐ การแตกเปลี่ยนที่ไม่เสมอภาค และการขัดแย้งทางชนชั้น กระบวนการก่อตั้งกลุ่มอำนาจเป็นกระบวนการรวมตัวของกลุ่มที่มีอำนาจทางเศรษฐกิจเข้าครอบงำกลไกรัฐเพื่อรักษาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของตน กระบวนการนี้จะปราบกู้หักในคิตแคนศูนย์กลางและคิตแคนรอบนอก ทางต้นการก่อตัวของรัฐนั้นได้แก่ กระบวนการที่รัฐเพิ่มหรือลดความเข้มแข็งของตนหันในทางที่เกี่ยวข้องกับประชาชนของรัฐเอง และในด้านความสัมพันธ์กับรัฐและองค์กรระหว่างประเทศอื่น ๆ รัฐที่เข้มแข็งคือ รัฐที่สามารถครอบครองทรัพยากรมาใช้ได้ตามต้องการ หากรัฐมีความเข้มแข็งมากรัฐก็สามารถรักษาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของตนไว้ได้ โดยปกติรัฐในศูนย์กลางจะมีความเข้มแข็งมากกว่ารัฐในรอบนอกและกึ่งรอบนอก ดังนั้นโครงสร้างการแบ่งงานกันทำในคิตแคนศูนย์กลางจะไม่ค่อยเปลี่ยนแปลง สำหรับการแตกเปลี่ยนที่ไม่เสมอภาคเป็นการยกย้ายส่วนเกินจากการรอบนอกไปสู่ส่วนกลางทำให้ผลประโยชน์ส่วนใหญ่ตกอยู่แก่ศูนย์กลางซึ่งมีผลให้ศูนย์กลางพัฒนาเทคโนโลยีได้อย่างรวดเร็ว การติดต่อค้าขายระหว่างประเทศระหว่างประเทศศูนย์กลางกับประเทศไทยนอก จึงทำให้ระบบการแบ่งงานกันทำที่เป็นอยู่สามารถดำเนินอยู่ได้ ส่วนกระบวนการการสูดห้ำยอันได้แก่ การต่อสู้ทางชนชั้นที่เกิดขึ้นหันตัวด้านภายในประเทศและระดับโลก ทำให้ฝ่ายนาทุนสามารถเข้าไปครอบงำอำนาจรัฐและครอบงำการร่วมมือกันระหว่างรัฐจนสามารถรักษาระบบการผลิตแบบทุนนิยมไว้ได้ กระบวนการที่ก่อตัวถึงมาแล้วหันมายังจะมีอิทธิพลต่อภัยและภัย และทำให้โครงสร้างการแบ่งงานกันทำระหว่างศูนย์กลางกับรอบนอกดำเนินต่อไปได้เรื่อย ๆ

ทั้ง Chase-Dunn และ Robinson มุ่งพัฒนาทฤษฎีระบบโลภโดยเน้นหนักถึงการเปลี่ยนแปลง

ของระบบทุนนิยมโลก โดยอาศัยความคิดทางเศรษฐกิจการเมืองของ Marx และแนวคิดทางสังคมศาสตร์อื่น ๆ เป็นฐาน ดังจะเห็นได้จากบทความที่เพ่งกล้ำถึง และงานอื่น ๆ เช่น บทความ “The Kernel of capitalist World-Economy : Three Approaches” ของ Chase-Dunn (1983) เป็นต้น

ในกรณี Bergesen นั้น นอกเหนือจากการพยากรณ์อนาคตความคิดเกี่ยวกับวัฏจักรของระบบโลกมาศึกษาไว้เคราะห์ให้เชิงประจักษ์ทั้งในด้านวัฏจักรการขยายตัวและทดสอบของภารานิคม และวัฏจักรการขยายตัว และทดสอบของระบบทุนนิยม (ดู Bergesen and Schoenberg, 1980, และ Bergesen, 1981) Bergesen (1980, 1983) ยังพยากรณ์ขยายทฤษฎีระบบโลกให้เป็นสาขาวิชาที่เขาระบุไว้ Globology (พิกพิทยา, โลภภูมิวิทยา) เขายืนว่าสาขาวิชานี้จะเป็นวิทยาการที่ว่าด้วยระบบโลก รูปแบบของระบบโลก และวิถีการผลิตของโลก (1983: 45) แม้ว่าในปัจจุบันทฤษฎีระบบโลกยังไม่สามารถพัฒนาไปจนถึงขั้นนั้น แต่ Bergesen เห็นว่า ต่อไปสาขาวิชансัมฤทธิ์จะพัฒนาไปสู่สาขาวิชาดังกล่าว

Bergesen ได้นำเอาแนวคิดและการอนthropocentrism ที่ใช้ศึกษาไว้เคราะห์ระบบสังคมในสาขาวิชานี้ มาขยายให้เข้ากับระบบโลกซึ่งเป็นสังคมอย่างหนึ่งที่มีขนาดใหญ่ที่สุด ดังจะเห็นได้ว่า เขายังคงใช้แนวคิดเรื่องวิถีการผลิตของแต่ละสังคม มาปรับใช้กับระบบโลก Bergesen (1980: 10) เชื่อว่าระบบเศรษฐกิจโลก (world economy) นั้นสามารถจะศึกษาภัยได้ในแง่ที่เป็นวิถีการผลิตของโลก เขายืนว่าการศึกษาโครงสร้างสำคัญของระบบเศรษฐกิจโลก หรืออีกนัยหนึ่งก็คือวิถีการผลิตของโลก (global mode of production) นั้นไม่ควรจะพิจารณาเฉพาะในแง่การแบ่งงานกันทำและการแลกเปลี่ยนที่ไม่เสมอภาคระหว่างศูนย์กลางกับรอบนอก ดังที่ Wallerstein ได้ชี้ให้เห็น แต่ควรจะหันมาศึกษาไว้เคราะห์ในแง่ความสัมพันธ์ทางชนชั้นของโลก (world class relations) (Bergesen, 1981:47-50) ในทัศนะของ Bergesen ระบบโลกประกอบขึ้นด้วย 3 ชนชั้นของโลกคือ ศูนย์กลาง รอบนอก และдинเดนกึ่งรอบนอก ในแต่ละส่วนนี้อาจจะมีวิถีการผลิตที่ต่างกันไปบ้างเช่น ในศูนย์กลางจะเป็นทุนนิยม ส่วนอื่น ๆ อาจจะมีวิถีการผลิตแบบก่อนทุนนิยมอื่น ๆ แต่ทุกวิถีการผลิตเหล่านี้จะมีการเชื่อมโยงเกี่ยวนี้องเป็นวิถีการผลิตของโลกขึ้นมา ความสัมพันธ์ระหว่างชนชั้นทั้งสามของโลกจะเป็นความสัมพันธ์ที่ไม่เท่าเทียมกันในลักษณะเดียวกับความสัมพันธ์ระหว่างนายทุน กรรมกร และชนชั้นกลางในสังคม ความสัมพันธ์ที่ไม่เสมอภาคและชูดริดดังกล่าวจะก่อให้เกิดการขัดแย้งระหว่างศูนย์กลาง รอบนอก และдинเดนกึ่งรอบนอก อยู่เสมอ Bergesen เรียกความขัดแย้งนี้ว่า การต่อสู้ทางชนชั้นระดับโลก (world class struggle)

อย่างไรก็ตาม ข้อเสนอของ Bergesen ยังไม่ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางในหมู่นักทฤษฎีระบบโลก นอกจากนี้ในแง่กรอบความคิด แนวความคิดของ Bergesen ก็เป็นเพียงกรอบความ

คิด何度も ๆ ยังไม่ได้รับการพัฒนาให้มีระเบียบแบบแผนต่อไปได้ ดังนั้น ข้อเสนอของเขางึงอยู่ในขั้นเริ่มต้นเท่านั้น และไม่แน่ว่าจะมีการพัฒนาให้เป็นไปตามความหวังของเขารึไม่

นอกจาก Chase-Dunn, Robinson, และ Bergesen แล้ว นักสังคมวิทยาอเมริกันอื่น ๆ ก็มีส่วนร่วมพัฒนาทฤษฎีระบบโลกในแง่มุมต่างของก้าวไปอย่างกว้างขวางโดยการนำเสนอส่วนต่าง ๆ ของทฤษฎีระบบโลกเช่น Wallerstein ผุดถึงไว้ไปขยายความเพื่อใช้ศึกษาในชิงประจักษ์ในกรณีต่าง ๆ ดังเห็นได้จาก การศึกษาเกี่ยวกับรัฐและอำนาจเจ้ารัฐของ Boli-Bennette (1980), Lunday (1981), และ Ramirez กับ Thomas (1981) การศึกษาเกี่ยวกับบวนการทางศาสนาของ Wuthnow (1980), การศึกษาบวนการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ของรอบนอกของ Basu (1979), และ Weiskel (1979). เป็นต้น การศึกษาของนักวิชาการเหล่านี้ทำให้เนื้อหาของทฤษฎีระบบโลกตามแนวคิดของ Wallerstein พัฒนาไปอย่างรวดเร็วในช่วงเวลาอันสั้น จนกลายเป็นแนวความคิดเกี่ยวกับระบบโลกที่รู้จักกันมากที่สุดในปัจจุบัน

II. แนวความคิดของ Frank และ Amin การพิจารณาและวิเคราะห์ระบบทุนนิยมในแท้ที่เป็นระบบโลก นอกจากจะประยุกต์ในความคิดของกลุ่มนักสังคมวิทยาเช่นมี Wallerstein เป็นผู้นำแล้ว ยังพบในงานเขียนเชิงเศรษฐกิจการเมืองของนักเศรษฐศาสตร์นีโอมาร์กซิสต์บางคน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง Frank และ Amin ซึ่งเป็นที่รู้จักกันในวงวิชาการโดยทั่วไป

สำหรับ Frank ความคิดของเขาก็เกี่ยวกับระบบทุนนิยมโลก (world capitalist system) เริ่มต้นมาจากการพัฒนาทฤษฎีการพึ่งพาซึ่งกันและกัน มีกับนักวิชาการลาตินอเมริกาเผยแพร่และพัฒนาขึ้นมาจนรู้จักกันอย่างกว้างขวางในชีกโลกตะวันตก ประเด็นหลักที่ Frank สนใจมาตั้งแต่เด็กคือ ปัญหาความต้องพัฒนาของประเทศในโลกที่สามหันหลัง อย่างไรก็ต้องในระยะต่อมาเขาก็พบว่าการวิเคราะห์ปัญหานี้ของประเทศด้อยพัฒนาไม่อาจจะทำได้ดีเท่าที่ควรหากไม่ศึกษาระบบทุนนิยมโลกและระบบโลกสมัยใหม่ทั้งระบบ (Frank, 1983 : 39) ดังนั้น Frank จึงได้ขยายทฤษฎีการพึ่งพาแนว Marxist ของเขาแต่เดิมออกมายังวิเคราะห์ระบบทุนนิยมโลก ทั้งนี้เป็นการพัฒนาจากพื้นฐานความคิดที่ว่าความต้องพัฒนาในดินแดนรอบนอกส่วนหนึ่งเกิดจากความสัมพันธ์ภายนอกระหว่างศูนย์กลางกับรอบนอก ไปสู่ความคิดที่เห็นว่าระบบทุนนิยมเป็นระบบโลกที่ประกอบขึ้นด้วยดินแดนศูนย์กลางรอบนอกและกึ่งรอบนอกซึ่งเชื่อมโยงกันอย่างแยกไม่ออกร และมีผลกระทบต่อกัน ตามกฎเกณฑ์การสะสมทุนแบบทุนนิยม

การศึกษาวิเคราะห์ระบบทุนนิยมโลกของ Frank ในช่วงแรก ฟังศึกษาพัฒนาการของระบบทุนนิยมโลกเป็นหลัก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ประเด็นเกี่ยวกับการสะสมทุนของระบบทุนนิยม ดังเด่น ปลายศตวรรษที่ 15 เป็นต้นมา ดังจะเห็นได้จากการเขียนของเขารือง World Accumulation,

1492-1789 และ Dependent Accumulation and Underdevelopment ซึ่งพิมพ์ในปี 1978 และปี 1979 ตามลำดับ ในงานชี้แจง Frank ศึกษาวิเคราะห์ในประเด็นเกี่ยวกับ (1) การสะสมทุนของทุนนิยม บุคคลในแบบเก่าแก่ (2) โครงสร้างและความสัมพันธ์ที่ไม่เท่าเทียมกันในด้านการผลิต การแจกจ่าย และการสะสมทุนที่เกิดขึ้น (3) การเปลี่ยนแปลงอย่างไม่สม่ำเสมอในการสะสมทุนในขั้นตอน วัสดุจักร และการวิถีทางต่าง ๆ (4) การต่อสู้ทางชนชั้นในการสะสมทุนของระบบทุนนิยมโลก โดยอาศัยรัฐ สังคม และการปฏิวัติ (Frank 1978 : 238-239) ส่วนในงานชิ้นต่อมา เขามุ่งอธิบาย สภาพความต้องพัฒนาในประเทศโลกที่สาม โดยผ่านการวิเคราะห์ความสัมพันธ์แบบพึ่งพา ในด้านการผลิตและการติดต่อแลกเปลี่ยนสินค้าในกระบวนการสะสมทุนระดับโลกตั้งแต่ช่วง ทุนนิยมพานิช (1500-1770) จนถึงช่วงทุนนิยมจักรวรรดินิยม (1870-1930) (ดู Frank, 1979 : Preface) งานทั้งสองชิ้นนี้เป็นหมายเหตุที่จะชี้ให้เห็นว่ากระบวนการสะสมทุนของระบบทุนนิยม เป็นกระบวนการที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงแก่โลกทั้งระบบจนมีการพัฒนามาเป็นระบบทุนนิยมโลกในปัจจุบันและเป็นที่มาของปัญหาความต้องพัฒนาในส่วนต่าง ๆ ของโลก ในระยะต่อมา Frank หันมาศึกษาวิเคราะห์ปัญหาวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจของระบบทุนนิยมโลกปัจจุบันในเมือง มุมต่าง ๆ ซึ่งจะเห็นได้จากการเขียนของเขานิ่นๆ อาทิ Crisis : In the World Economy และ Crisis : In the Third World งานเหล่านี้เน้นวิเคราะห์สภาพวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ สังคม และ การเมืองของโลกปัจจุบันโดยแยกพิจารณาถึงรูปแบบของปัญหาและผลกระทบที่มีต่อประเทศ ต้องพัฒนาแล้วในตะวันตก และประเทศโลกที่สาม (Frank, 1981 : ix)

งานเขียนของ Frank เกี่ยวกับระบบทุนนิยมโลก มักจะเป็นการศึกษาในเชิงประวัติศาสตร์ เกี่ยวกับการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงของระบบทุนนิยมโลก มากกว่าที่จะเป็นการเสนอกรอบ ทฤษฎีดังที่ Wallerstein ได้ทำอยู่อย่างต่อเนื่อง ดังนั้น ครอบความคิดของ Frank จึงไม่ปรากฏ ออกมายอย่างชัดเจนนัก อย่างไรก็ตาม เราอาจจะสังเกตเห็นทัศนะเกี่ยวกับระบบโลกของเขามาได้จาก บทความเรื่อง "World System in Crisis" ในงานชิ้นนี้ Frank (1983 : 39-42) ได้สรุปไว้ว่า การศึกษา ระบบโลกนั้นจะต้องวิเคราะห์ตามหลักเกณฑ์ 5 ประการ คือ (1) ระบบที่แผ่ครอบคลุมไปทั่วโลก นั้นมีเพียงระบบเดียว ระบบนี้ก่อตัวขึ้นโดยการขยายตัวจากศูนย์กลางในทวีปยุโรป แล้วผนวก เอาดินแดนรอบนอกในทวีปอเมริกา อาฟริกา และเอเชียเข้ามาที่ละแห่ง มีอยู่หลายครั้งที่บางส่วน ของระบบนี้ได้แยกตัวออกจากระบบไปชั่วคราว แล้วในภายหลังก็จะกลับมาเข็นต่อระบบนี้อีก (2) โครงสร้างทางเศรษฐกิจของระบบมีรากฐานอยู่ที่ศูนย์กลาง รอบนอก และศูนย์กลางที่ต่อรอง นอกที่อยู่ระหว่างกลาง การเข้าไปเกี่ยวข้องของระบบในดินแดนศูนย์กลาง รอบนอก และกึ่งรอบ นอกในทางเศรษฐกิจ จะมีรูปแบบความสัมพันธ์ด้านแรงงาน การผลิต และการค้าแตกต่างกัน

ไปมากนัยและเปลี่ยนแปลงอยู่เรื่อย ๆ เนื้อหาของความสัมพันธ์ดังกล่าวอาจจะมีการแก้ไขเปลี่ยนแปลง แต่รูปแบบสังคมเหมือนเดิม การเปลี่ยนแปลงเป็นเพียงการปรับตัวให้เหมาะสมกับสภาพการสะสมทุนระดับโลก รูปแบบความสัมพันธ์ดังกล่าวอาจจะเป็นลักษณะก่อนทุนนิยม (pre-capitalist), ลักษณะพิวัล, หรือรูปแบบที่มิใช่ทุนนิยมก็ได้ (3) ตำแหน่งของคินแคนส่วนต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นตำแหน่งศูนย์กลาง, ศูนย์กลาง, หรือรอบนอกจะเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา และเป็นชั้นนั้นอยู่เรื่อย ๆ แม้ว่าจะอยู่ภายใต้ข้อจำกัดบางอย่างของระบบ ผู้นำของศูนย์กลางได้โยกย้ายจากคินแคนสถาบันเมตเตอร์เรนเนียนไปยังบุโรधะวันตากเมืองหนึ่งไปสู่อังกฤษแล้วมาอยู่สหราชอาณาจักร ผู้นำของศูนย์กลางได้โยกย้ายจากคินแคนสถาบันออกก้าวเดินที่ขึ้นไปยังตำแหน่งศูนย์กลางหรือลงไปที่ตำแหน่งรอบนอก แต่ยังไม่เคยมีการเลื่อนจากตำแหน่งรอบนอกไปสู่ศูนย์กลางโดยตรง (4) การเปลี่ยนแปลงของระบบแสดงออกมาในลักษณะการขยายตัว และการขยายตัวเป็นช่วงคลื่นยาว (long wave) โดยเริ่มต้นจากวิกฤตการณ์ของระบบพิวัลในยุโรป เริ่มมานานถึงปัจจุบัน การขยายตัวเป็นช่วงคลื่นยาว (long wave) จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของระบบทั้งระบบและส่วนต่าง ๆ ของระบบ รวมทั้งองค์ประกอบ, สมาชิก, และการทำหน้าที่ของคินแคน ศูนย์กลาง, ศูนย์กลาง, และรอบนอก ช่วงคลื่นดังกล่าวจะมีความยาวมากน้อยต่างกันไปและอาจจะมีวัฏจักรช่วงสั้น (short cycle) อยู่ภายในช่วงคลื่นเหล่านั้นก็ได้ (5) การศึกษาวิเคราะห์ในแง่มุมทางประวัติศาสตร์ และการพัฒนาด้วยทฤษฎีอย่างโดยย่างหนึ่งที่สามารถอธิบายข้ามช่วงเวลาและสถานที่จะเป็นประโยชน์ต่อการวิเคราะห์ในเชิงทฤษฎีและปฏิบัติการทางการเมืองเกี่ยวกับการต่อสู้ระดับชนชั้น และระดับชาติในสถานการณ์อันวิกฤตในปัจจุบัน ในยุค Frank บุนซ์ให้เห็นว่าการจะอธิบาย ปรากฏการณ์ความขัดแย้งในภาวะวิกฤตของระบบทุนนิยมโดยปัจจุบัน รวมทั้ง การดำเนินการแก้ไข ปัญหาต่าง ๆ จำเป็นจะต้องพิจารณาจากแง่มุมของประวัติศาสตร์ และการรอบทฤษฎีระบบโลก ประกอบกัน เพื่อให้เข้าใจสภาพด่าง ๆ ได้ชัดเจน

ในการณ์ของ Amin เขายังคงความคิดและวัดถูประสังค์พื้นฐานในการศึกษาระบบทุนนิยมโลก คล้ายกับ Frank งานส่วนใหญ่ของเขามุ่งศึกษาวิเคราะห์ปัญหาความต้องพัฒนาในประเทศรอบนอก ดังจะเห็นได้จากการเขียนชื่อ Accumulation on a World Scale และ Unequal Development เป็นต้น งานทั้งสองนี้วิเคราะห์สภาพของทุนนิยมรอบนอก (peripheral capitalism) ในยุคที่เป็นส่วนหนึ่งของระบบทุนนิยมโลก

สำหรับทศนะของเขายังคงต่อการศึกษาในยุคระบบโลกนั้น Amin (1974 : 3-4) เชื่อว่า ตั้งแต่ ปัจจุบันทั้งหมดได้ถูกรวมเข้าอยู่ในระบบโลก เราไม่อาจจะเข้าใจรูปแบบสังคม เศรษฐกิจที่เกิดขึ้นในปัจจุบันได้ ได้เลย หากไม่พิจารณาในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของระบบโลก คินแคนพัฒนา

แล้วหรือศูนย์กลาง, ดินแดนที่อยู่พื้นที่หรือบนนอก, และมักระทั่งโลกคอมมูนิสต์ต่างก็เป็นส่วนหนึ่งของระบบทุนนิยมโลกโดยเชื่อมโยงกันผ่านระบบตลาดโลกแบบทุนนิยม (capitalist world market) ความสัมพันธ์ระหว่างศูนย์กลางกับรอบนอกมีลักษณะเป็นการโยกย้ายมูลค่าจากการรอบนอกไปยังศูนย์กลาง โดยผ่านกลไกที่เข้าเห็นว่าเป็นกลไกการสะสมทุนแบบเก่าแก่ (primitive accumulation) ที่ได้รับการปรับให้เข้ากับยุคปัจจุบัน การสะสมทุนแบบนี้ในระดับโลกจะเกิดขึ้นเมื่อสังคมรอบนอกที่มีวิถีการผลิตแบบก่อนทุนนิยมถูกเชื่อมโยงเข้ากับสังคมศูนย์กลางที่มีวิถีการผลิตแบบทุนนิยม ทั้งนี้ศูนย์กลางจะฉะนักวายເຍຸມຄ່າສ່ວນກິນຈາກຮອບນອກມາສະສົມເປັນທຸນສໍາຮັບກາຮຽນຍາຍກາຮົດແບບທຸນນີ້ຍືນ ດ້ວຍເຫດຜົນຂອງ Amin (1974 : 18-20) ຈຶ່ງເຫັນວ່າ ຄວາມຕ້ອຍພັນນາໃນດິນແດນຮອບນອກໄວ່ໃນອາຟຣີກາ, ເອເຊີຍ, ທ້ອລາດິນອເມຣີກາ ມີຜົນຈາກກາຮຽນຍາຍກາຮົດແບບທຸນໃນຮັບໂລກ ກະບວນກາຮຽນຍາຍກາຮົດແບບທຸນນີ້ແນ່ວົນທີ່ນໍາໄປສູ່ກາຮັນນາໃນດິນແດນศູນຍົກລາງ ແລະກາຮຽນຕ້ອຍພັນນາໃນດິນແດນຮອບນອກຂຶ້ນໃໝ່ລາເດີຍກັນ ກາຮັນໄດ້ກາງເຄົາສູງໃຈໃນດິນແດນຮອບນອກທີ່ເກີດຈາກກາຜູກຕົດເຂົ້າກັບຕາດໂລກເປັນກາຮັນໄດ້ເກີດຄວາມຕ້ອຍພັນນາຂຶ້ນມາເທົ່ານັ້ນ ຮ່າງເຊື່ອເປັນກາຮັນໄດ້ໂຕທີ່ນໍາໄປສູ່ກາຮັນນາດັ່ງເຫັນການີ້ຂອງດິນແດນศູນຍົກລາງແຕ່ຢ່າງໄດ້ ດັ່ງນັ້ນ ກາຮັນເຂົ້າໃຈບໍ່ຢ່າກວາມຕ້ອຍພັນນາຈຶ່ງຕ້ອງພິຈາລາຍາຈາກແໜ່ງມູນຂອງທຸດຊີງກາຮຽນຍາຍກາຮົດທຸນຮະດັບໂລກ ຜົງວິເຄາະທີ່ຄວາມສັນພັນນີ້ໄໝເກົ່າເຖິງກັນຮະຫວ່າງສູນຍົກລາງກັບຮອບນອກ

ນອກຈາຈະຕີກາວິເຄາະທີ່ຮະບັບໂລກໃນແໜ່ງກາຮຽນຍາຍກາຮົດແຕ່ Amin (1974 : 22-27, 1976 : 351-364) ຍັງສຸນໃຈປະເດີນກາຮັນຕ່ອງສູ່ທາງຂັ້ນໃນຮະດັບໂລກຕ້ວຍ ເຂົ້າເຫັນວ່າກາຮັນຕ່ອງສູ່ທາງຂັ້ນໄມ້ເພີ່ງແຕ່ຈະເກີດຂຶ້ນນາຍໃນປະເທດທີ່ນີ້ ເທົ່ານັ້ນ ແຕ່ມັນຍັງເກີດຂຶ້ນໃນສຳພາບແວດສ້ອມຂອງຮະບັບໂລກອີກຕ້ວຍ ໃນຮະດັບໂລກກາຮັນນີ້ແມ່ນຈະເປັນຄວາມນັດແຍ້ງຮ່ວງກູ່ມືໂລກດັບຂັ້ນຂັ້ນ ກ່ຽວມື້ພື້ນໂລກ ກູ່ມື້ໂລກໄດ້ແກ່ ບຽດກູ່ມື້ພື້ນໃນດິນແດນສູນຍົກລາງກັບກູ່ມື້ພື້ນໃນດິນແດນຮອບນອກ ໂດຍມີຜ່າຍແຮກເປັນຜູ້ນໍາແລະຜ່າຍຫລັງເປັນຜູ້ດຳ ແລະພຶ່ງຜ່າຍແຮກ ສ່ວນຂັ້ນກ່ຽວມື້ພື້ນໂລກ ກີ່ໂຄ ບຽດການລົບຂາວານາຂາວາໄຮ່, ຄນວ່າງງານໃນເມືອງ, ແລະບຽດກາຮັນກ່ຽວມື້ພື້ນໂລກ ເຫັນວ່າພັດສັນສຳຄັ້ງຂອງຂັ້ນກ່ຽວມື້ພື້ນໂລກຈະອຸ່ນທີ່ມີລົບໃນດິນແດນຮອບນອກມີໃໝ່ກ່ຽວມື້ພື້ນໃນດິນແດນສູນຍົກລາງ ກັ້ນນີ້ພ່າຍກາຮັນຕ່ອງສູ່ແລະກາຮັນກ່ຽວມື້ພື້ນໃນດິນແດນສູ່ທີ່ຈະເກີດຂຶ້ນຈາກກາຮັນກ່ຽວມື້ພື້ນໃນດິນແດນຮອບນອກ ມາກກວ່າໃນດິນແດນສູນຍົກລາງ ໃນແມ່ນຈະເຫັນໄວ້ວ່າ Amin ນັ້ນແປ່ງຂັ້ນຂັ້ນຂອງໂລກກາຮັນສຳພາບຂັ້ນໃນສັງຄມເປັນເຫຼັກໂລກນີ້ແນ່ມີອັນສັງຄມທີ່ນີ້ ດັ່ງນັ້ນ ກູ່ມື້ພື້ນໄວ້ຈະອູ່ໃນສູນຍົກລາງຮ່ວມມື້ພື້ນໃນຂັ້ນແລ້ວ ກູ່ມື້ພື້ນໄວ້ຈະອູ່ໃນຂັ້ນແລ້ວ ໃນສ່ວນຂອງຂັ້ນກ່ຽວມື້ພື້ນທີ່ກໍ່ກັບກົດໆ ອ່າງໄຮກີ້ ຂັ້ນຂັ້ນກ່ຽວມື້ພື້ນໃນໂລກໃນທັນນະຂອງ Amin ມີຂອບເນດທີ່ກ່ຽວຂ້າງກ່ຽວຂ້ານຂັ້ນກ່ຽວມື້ພື້ນໃນກາຮັນນີ້ທີ່ໄສ້ກັນເອຸ່ນໂດຍ

ทั่วไป ทั้งนี้เพื่อมั่นรวมເອຫາວนาชาวไร่ และบรรดาคนว่างงานในเมืองเข้าไปด้วย การแบ่งชั้นของโลกของอาภินิจแทรกต่างจากทัศนะของ Bergesen ซึ่งแบ่งชั้นตามตำแหน่งทางเศรษฐกิจของคืนแคนในโลก กล่าวคือ คินเดนศูนย์กลาง, กีรอนอก, และรอบนอก ในทัศนะของ Amin ความขัดแย้งทางชั้นมีอยู่พิจารณาจากมิติของโลก จึงเป็นความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในระบบทุนนิยมโลก แต่ไม่จำเป็นต้องเกิดในสังคมที่มีวิถีการผลิตแบบทุนนิยม ทั้งนี้เพราในคืนแคนรอบนอก วิถีการผลิตของตนส่วนใหญ่ยังไม่เป็นแบบทุนนิยม แต่เป็นแบบก่อนทุนนิยม ถึงแม้ว่าคนเหล่านี้จะดำเนินการผลิตในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของระบบทุนนิยมโลกก็ตาม

ยอมจะเห็นได้ว่า แนวความคิดเกี่ยวกับระบบโลกของ Frank และ Amin มีขอบเขตจำกัดกว่า แนวความคิดของ Wallerstein และพากพ้อง ทั้งนี้เพรา Frank และมุ่งสนใจเฉพาะประเด็นปัญหาความต้องพัฒนา และปัญหาเศรษฐกิจระดับโลก ซึ่งมีมาจากการสะสมทุนและการขัดแย้งระหว่างชั้นในระดับโลก นักวิชาการทั้งสองไม่ได้นำเอาประเด็นเกี่ยวกับบทบาทรัฐ วัฒนธรรม ของระบบโลก และแนวโน้มของระบบโลกมาพิจารณาอย่างจริงจังในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของทฤษฎีระบบโลกแต่อย่างใด ซึ่งกรณีนี้แตกต่างไปจากทฤษฎีระบบโลกที่ Wallerstein และพากพ้อง พัฒนาอยู่อย่างค่อนข้างชัดเจนที่เดียว

การวิเคราะห์ในเผรະบนอันอาจของโลก ทฤษฎีระบบโลกในแหนนี้ได้รับการพัฒนาขึ้นมาโดยนักกรรุศาสตร์กฤษุ่มหนึ่ง นักวิชาการคนสำคัญในกฤษุ่มนี้ได้แก่ Models, Thompson, และ Doran เป็นต้น ด้วยเหตุที่เป็นแนวคิดที่พัฒนาขึ้นโดยนักกรรุศาสตร์ ทฤษฎีระบบโลกแบบนี้ จึงเน้นหนักในเรื่องการเมืองโลก หรือระบบอำนาจของโลกเป็นหลัก และประเด็นที่การวิเคราะห์ระบบโลกแหนนี้สนใจเป็นพิเศษคือ วัฏจักรช่วงยาวของผู้นำโลก (long cycle of world leadership) แนวการคิดในประเด็นนี้มุ่งจะอธิบายว่า ระบบโลกบังคับให้มีการจัดระเบียบทางการเมืองกันอย่างไร และคราเป็นผู้นำในแต่ละช่วงเวลา Levy (1983 : 185) ชี้ให้เห็นว่าการวิเคราะห์ระบบโลกในแหนนี้ พิจารณาสังคมการเมืองของโลกในรูปของระบบการแลกเปลี่ยนในด้านระเบียบและความมั่นคง สถาธิโนดินแคนและสถีรภาพของเศรษฐกิจโลก ด้วยระบบโลกนี้จะถูกครอบงำโดยมหาอำนาจโลกเพียงประเทศาเดียว ซึ่งผูกขาดอำนาจทางทหาร, แฟลสเนยานุภาพไปทั่วโลก, และควบคุมการค้าของโลก ดังนั้นมหาอำนาจโลกจึงเป็นผู้นำด้านเศรษฐกิจของโลกอีกด้วย ระบบโลกจะมีลักษณะเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงเป็นรูปวัฏจักรช่วงยาวของการเป็นผู้นำและของระเบียบของโลก การเปลี่ยนแปลงมหาอำนาจของโลกจะเกิดขึ้นทุก ๆ ศตวรรษ โดยผลกระทบทางสังคมที่เกิดจากการแบ่งกันควบคุมระบบโลก มหาอำนาจโลกที่ได้ครอบงำระบบโลกสมัยใหม่ในช่วง 5 วัฏจักรที่ผ่านมา คือ ปอร์ตุเกส, เนเธอร์แลนด์, อังกฤษ (2 ช่วงคือ ศตวรรษที่ 18 และ 19) และสหราชอาณาจักร

ก่อสู่โดยสรุปการวิเคราะห์ในแบบร่วมกันช่วงยาว พยายามให้คำอธิบายเกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาของโลก ซึ่งครอบคลุมถึงการจัดระเบียบ, เศรษฐภาพ, การสะสมความมั่งคั่ง และอำนาจ, การครองความเป็นใหญ่, การเปลี่ยนแปลงรูปของระบบ และสาเหตุของสังคมใหญ่ระดับโลกทั้งหลาย

ในทัศนะของ Modelski (1983-a : 115-117, 1983-6 : 291-295) ระบบโลกสมัยใหม่ ถือกำเนิดในราชวงศ์ที่ 15 เพาะะในช่วงนี้ของระบบรัฐของยุโรปยุคใหม่ได้ก่อตัวขึ้นมา นอกจากนี้ ในช่วงเดียวกันนี้ในปี 1494 ปอร์ตุเกสกับสเปนได้ลงนามในสนธิสัญญา托์เดสิลลัส (Tordesillas) จัดการแบ่งโลกกันครอบครอง และนับเป็นครั้งแรกที่มีการจัดระเบียบอำนาจในการครอบครองโลกขึ้น สำหรับประเด็นเกี่ยวกับผู้นำของโลก Modelski (1983 : 117-123) ชี้ให้เห็นว่า ประเทศผู้นำ หรือมหาอำนาจโลกจะต้องสามารถแผ่อำนาจครอบงำได้ทั่วโลก (capacity for global reach) และต้องสามารถทำหน้าที่ทำการเมืองในระดับโลกได้เป็นอย่างดี การแผ่อำนาจไปทั่วโลกในระบบโลกปัจจุบันจะอาศัยและขยายอิทธิพลทางเรือเดินสมุทรเป็นสำคัญ ดังนั้น รัฐที่จะขึ้นมาเป็นผู้นำโลกได้ต้องมีลักษณะที่ ประการแรก มีทั้งที่มั่นคงริมฝั่งมหาสมุทร ประการที่สอง เป็นมหาอำนาจทางด้านทะเล ประการที่สาม มีเศรษฐกิจที่เข้มแข็ง และประการสุดท้าย มีโครงสร้างทางการเมืองที่มีเสถียรภาพ ผู้นำของโลกต้องแสดงบทบาทหน้าที่ทำการเมืองหลายประการ อาทิ ให้ความสะดวกแก่การติดต่อระหว่างกันของรัฐทั้งหลายในด้านเศรษฐกิจหรือด้านอื่น ๆ, และปกป้องรักษาระบบที่กำหนดอย่างแน่นอนของโลกให้คราทำลาย หรือคุกคาม อย่างไรก็ตี การเป็นผู้นำของโลกจะมีการผลัดเปลี่ยนกันเป็นระยะตามวัฏจักรช่วงยาว โดยผู้นำเดิมจะหมดอำนาจไป และผู้นำใหม่จะเข้ามาแทนที่ ในประวัติศาสตร์ของโลกกระบวนการผลัดเปลี่ยนอำนาจ แต่ละวัฏจักรจะปรากฏออกมายในรูปของสังคมใหญ่ระดับโลก เช่น สังคมนโปเลียนระหว่างอังกฤษ กับฝรั่งเศส สังคมที่เป็นระหว่างแพร์เซอร์แลนด์กับสเปน หรือสังคมโลกห้องสองครั้ง เป็นต้น ในประเดิมเกี่ยวกับวัฏจักรของระบบโลกนี้ Doran (1983 : 165-170) ชี้แจงการวิเคราะห์วัฏจักรอำนาจของรัฐในระบบโลก ได้ให้คำอธิบายไว้ว่า รัฐทั้งหลายจะเปลี่ยนแปลงในแบบอ่อนโยนเป็นวัฏจักรจากช่วงเพื่องพูไปสู่ช่วงเดิมโดยเต็มที่ แล้วก็กลับมาสู่ช่วงต่อๆ ไป การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวจะพิจารณาได้จากการดับความสามารถของรัฐนั้น ๆ โดยเปรียบเทียบกับปรับக์ ในกรณีของรัฐผู้นำ เมื่อความสามารถตกต่ำลงไปก็จะถูกแทนที่โดยคู่แข่งขันที่มีระดับความสามารถเหนือกว่า โดยมีสังคมเป็นจุดสำคัญในการเปลี่ยนแปลงอำนาจของโลก

จะเห็นได้ชัดว่า ทฤษฎีระบบโลกในแนวโน้มเป็นทฤษฎีที่เน้นหนักโครงสร้างและกระบวนการทางการเมือง ของระบบโลกเป็นสำคัญ และให้ความสนใจมากกว่าโครงสร้างด้านอื่น อาทิ ด้าน

เศรษฐกิจและด้านวัฒนธรรม น้อยมาก แนวการอธิบายระบบโลกในแบบนี้จึงมีลักษณะตรงกันข้าม กับแนวการอธิบายในแบบทุนนิยม โดยของ Wallerstein และพวกร้องรวมทั้งแนววิเคราะห์ของ Frank และ Amin ความแตกต่างกันของทฤษฎีระบบโลก 2 แนวนี้ Levy (1983 : 187-189) เห็นว่า เป็นความแตกต่างที่เกิดจากข้อสมมุติฐานที่ขัดแย้งกัน แนวความคิดที่มุ่งวิเคราะห์ระบบทุนนิยม โลกเน้นความสำคัญของโครงสร้าง และกระบวนการทางเศรษฐกิจเหนือโครงสร้าง และกระบวนการ การทางการเมือง ส่วนการวิเคราะห์ในแบบทุนนิยม มองเรื่องการเมืองโลกเป็นหลัก เศรษฐกิจเป็นเรื่องรอง กล่าวอีกอย่างหนึ่งก็คือ ในระบบโลกที่วิเคราะห์ในแบบทุนนิยม เศรษฐกิจ เป็นแบบทุนนิยมนั้น โครงสร้างและการทางเศรษฐกิจจะกำหนดโครงสร้างและการทาง การเมืองและด้านอื่น ๆ ขณะที่ระบบโลกที่วิเคราะห์ในแบบทุนนิยม สามารถจะมีลักษณะกลับกัน นี้คือ ประเด็นหลักที่ทำให้ทฤษฎีระบบโลก 2 แนวทางนี้ต่างกัน นอกเหนือไปจากความแตกต่างในประเด็น อื่น ๆ เช่น การเกิดระบบโลกสมัยใหม่ที่ฝ่ายหนึ่งเห็นว่าเกิดพร้อมกับระบบตลาดแบบทุนนิยม ในศตวรรษที่ 16 แต่อีกฝ่ายหนึ่งเชื่อว่าเกิดพร้อมกับการเกิดรัฐชาติ และการแบ่งบ้านอัน多いของ โลกในศตวรรษที่ 15 เป็นต้น ประเด็นชั้นนี้อันที่จริงก็แยกไม่ออกรากจากประเด็นหลักข้างต้น ความ แตกต่างของสองแนวทางนี้กล่าวได้ว่ามีที่มาจากการ ความแตกต่างในด้านการอธิบายความคิดพื้นฐาน ของทฤษฎี ทฤษฎีระบบโลกของ Wallerstein และพวกร้องกับ Frank และ Amin นั้นได้รับ อิทธิพลทางความคิดโดยตรงมาจากความคิดทางเศรษฐกิจการเมืองของมาร์กซิสต์ และทฤษฎี การพึ่งพา ส่วนทฤษฎีระบบโลกของ Modelski และพวกร้องพัฒนามาจากความคิดพื้นฐานของ ทฤษฎีการเมืองระหว่างประเทศที่เน้นเรื่องอำนาจและความมั่นคง ซึ่งรักกันในนามของความคิด แบบสัจنيยม (realism) ทางการเมืองระหว่างประเทศนั่นเอง

สรุปและข้อวิพากษ์วิจารณ์

ทฤษฎีที่เรียกด้วยของว่า ทฤษฎีระบบโลก แบ่งออกอย่างกว้าง ๆ ได้เป็น 2 แนวทาง แนวทาง แรก เน้นการวิเคราะห์ระบบทุนนิยมในฐานะที่เป็นระบบเศรษฐกิจโลก ซึ่งจะเห็นได้จากแนวความ คิดของ Wallerstein และพวกร้องกับแนวความคิดของนักเศรษฐศาสตร์นิโอมาร์กซิสต์ บางคน อาทิ Frank และ Amin โดยทั่วไป แนวทางนี้มุ่งศึกษาวิเคราะห์โครงสร้างและแนวโน้มทาง เศรษฐกิจและการเมืองของโลก อันได้รับผลกระทบจากการผลิตและการสะสมทุนแบบ ทุนนิยม แนวทางในการศึกษาระบบโลกดังกล่าวที่ได้รับอิทธิพลจากแนวความคิดแบบมาร์กซิสต์ และการพึ่งพาอย่างสูง ส่วนแนวทางที่สองนั้น เป็นการศึกษาที่ให้ความสำคัญแก่การศึกษาระบบ อิทธิพลทางการเมืองของโลกเป็นหลัก โดยมุ่งพิจารณาถึงวิธีการเปลี่ยนแปลงผู้นำของโลก,

การจัดระเบียบอ่านของโลกในแต่ละช่วงวัยซึ่งก่อ, และผลกระบวนการของการจัดระเบียบดังกล่าว ก่อให้เกิดทั่วไปแก่การศึกษาระบบโลกแบบนี้ เน้นศึกษาระบบการเมืองของโลกอย่างมากและ ค่อนข้างจะละเอียดส่วนอื่นของระบบโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่งระบบเศรษฐกิจ แนวการศึกษานี้ได้ รับอิทธิพลด้านความคิดมาจากการทุกภูมิภาคที่การเมืองระหว่างประเทศเชิงสัจنيยมทั้งหลาย ซึ่งเน้นเรื่อง อ่านและการมั่นคงเป็นหลัก

ในทำนองเดียวกับทฤษฎีทางสังคมศาสตร์อื่น ๆ ที่ปรากฏขึ้นในวงวิชาการ ทฤษฎีระบบโลก ทั้งสองแนวทางประสมกับการยอมรับ และการวิพากษ์วิจารณ์ในเวลาเดียวกัน ในกรณีทฤษฎี ระบบโลกที่เน้นการวิเคราะห์ระบบทุนนิยมโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ทฤษฎีระบบโลกที่พัฒนาขึ้น โดย Wallerstein นั้น ได้ปรากฏมีผู้วิพากษ์ในหลายแง่มุม แต่ในประเด็นสำคัญ การวิพากษ์วิจารณ์ มีอยู่ 2 ด้านคือ ด้านทฤษฎี และด้านระเบียบวิธีในการศึกษาวิเคราะห์

ในด้านทฤษฎี ผู้วิพากษ์วิจารณ์ในแง่นี้ได้แก่ นักวิชาการ เช่น Janowitz, Chiro และ Hall, และ Skocpol ในกรณีของ Janowitz (1971 : 1096) เขายืนยันว่าแนวความคิดต่าง ๆ ของ Wallerstein ค่อนข้างจะคลุมเครือและไม่ได้ให้คำจำกัดความที่แน่นอนว่าหมายถึงอะไรกันแน่ นอกจากนี้ยังมีความ สับสนในการอธิบายเกี่ยวกับกลไกที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงภายในระบบโลก สำหรับ Chiro และ Hall (1982 : 97) ซึ่งให้เห็นว่าคำอธิบายของ Wallerstein เกี่ยวกับเหตุและผลค่อนข้างจะมีปัญหา โดยยกตัวอย่างคำอธิบายใน Modern World System I ที่ว่า สภาพการพึ่งพาของโปแลนด์เป็นสาเหตุ ของความล้าหลังของประเทศไทย Chiro และ Hall ยกการศึกษาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์โปแลนด์ ของ Brenner มาพิจารณาให้เห็นว่าในความเป็นจริงมันไม่ได้เป็นอย่างนั้น ส่วน Skocpol (1977 : 1078-1079) วิจารณ์ Wallerstein ในแง่การปรับระดับทฤษฎีให้เข้ากับกรณีศึกษา เช่น ลดขนาด เรื่องของโครงสร้าง และนโยบายของรัฐให้เข้ากับกรอบทฤษฎีเกี่ยวกับผลประโยชน์ของชนชั้น หรือการอธิบายโครงสร้างทางสังคมเศรษฐกิจการเมือง โดยอาศัยความคิดเกี่ยวกับโอกาสที่จะเป็น ไปได้ในคาดโลก และความเป็นไปได้ทางเทคโนโลยี เป็นต้น

ในด้านระเบียบวิธีในการศึกษา Skocpol (1977 : 1088-1089) ซึ่งให้เห็นข้อผิดพลาดของ Wallerstein ในแง่การใช้หลักตรรกะในการศึกษาวิเคราะห์ Wallerstein มักจะอธิบายในลักษณะ ที่ว่าการเปลี่ยนแปลงในด้านหนึ่งจะเป็นต้องเกิดขึ้น เพื่อให้การเปลี่ยนแปลงอีกด้านหนึ่งของระบบ โลกปรากฏขึ้นมา การอธิบายแบบนี้เป็นลักษณะที่เรียกว่า teleological argument ซึ่งไม่เป็นที่ยอมรับในวงวิชาการสังคมศาสตร์

อย่างไรก็ตาม ข้อวิพากษ์วิจารณ์เหล่านี้ ล้วนใหญ่เป็นการวิจารณ์งานชิ้นแรก ๆ ของ Wallerstein มากกว่าที่จะเป็นการวิพากษ์ทั่วทุกภูมิภาค และงานที่พัฒนาอย่างกว้างขวางในภายหลัง สำหรับ

การวิพากษ์วิจารณ์ที่ครอบคลุมทุกมิติระบบโลกทั้งสองแนวทางจะเห็นได้ในบทวิจารณ์ของ Rapkin และ Zolberg

ประเด็นหลักที่ Rapkin (1983) วิพากษ์วิจารณ์ทุกมิติระบบโลกทั้งสองแนวทาง คือ แต่ละแนวทางใช้หลักตรรกะเพียงอย่างเดียวเป็นฐานในการอธิบาย ในกรณีการวิเคราะห์ในแบบทุนนิยมโลก ซึ่ง Rapkin เรียกว่า ทฤษฎีเชิงวัตถุนิยม ถือว่าบังจัดด้านเศรษฐกิจเป็นตัวแปรหลัก ในการอธิบายโครงสร้างและกระบวนการต่าง ๆ ของระบบโลก ส่วนการวิเคราะห์ในแบบทุนนิยมโลก ก็ใช้ตัวแปรทางการเมืองเป็นหลักในการอธิบายความเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลง ระบบโลก การยึดถือและใช้หลักตรรกะเพียงอย่างเดียวในการอธิบายสิ่งที่ขับขันนั้น ยอมจะประสบปัญหาในการอธิบายให้น่าเชื่อถือ Rapkin เห็นว่า อย่างน้อยที่สุดทุกมิติระบบโลกควรจะนำ ตรรกะทางด้านเศรษฐกิจ และตรรกะทางด้านการเมืองมาใช้ร่วมกันในการอธิบาย และให้ความสำคัญแก่ตรรกะทั้งสองเท่า ๆ กัน มิใช่ถือว่าการเมืองถูกกำหนดโดยเศรษฐกิจ หรือเศรษฐกิจถูกกำหนดโดยการเมืองเพียงอย่างเดียว ดังที่ปรากฏอยู่

ในการพิจารณา Zolberg (1983) นอกเหนือจากการวิพากษ์วิจารณ์ประเด็นปัจจัยอย่างที่เป็นข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์แล้ว เขายังเห็นว่าแนวความคิดในเรื่องของโลกกับเรื่องของระบบ เป็นสิ่งที่ไม่น่าจะไปด้วยกันได้ Zolberg (1983 : 285-287) อธิบายว่าเรื่องของโลกมีนัยที่เกี่ยวกับการพยายามเข้าใจประสบการณ์ส่วน个体ที่เกี่ยวข้องโดยอาศัยวิธีการทางประวัติศาสตร์ในแบบที่เป็นลักษณะเฉพาะที่เกิดขึ้นครั้งเดียว แต่เรื่องของระบบเป็นเรื่องของทฤษฎีที่มุ่งให้การดำเนินการโดยอาศัยการพิจารณาประสบการณ์ในแบบที่เป็นรูปแบบที่เกิดขึ้นซ้ำๆ นอกจากนั้นกรณีต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นยังถูกนำมาศึกษาเปรียบเทียบกันได้ แต่วิัฒนาการของโลกเป็นการณ์เกิดขึ้นเฉพาะ และโลกมีอยู่โลกเดียว การจะศึกษาในแบบทุกมิติระบบจึงดูจะไม่ค่อยสอดคล้องกัน

อย่างไรก็ตาม ประเด็นที่ทุกมิติระบบโลกได้รับการวิพากษ์วิจารณ์จากนักวิชาการส่วนใหญ่ คือปัญหาการลดขนาดของกรอบทุกมิติให้เข้ากับสิ่งที่ศึกษาวิเคราะห์ (reductionism) ทุกมิติระบบโลกเป็นทุกมิติที่พัฒนาขึ้นจากฐานคิดระดับมหภาค กล่าวคือ ระดับสังคมโลกเมื่อนำอธิบายโครงสร้างและกระบวนการในระดับที่เล็กกว่า เช่น ระดับรัฐ สถาบันสังคม หรือระดับกลุ่มนบุคคล ยอมจะก่อให้เกิดความสงสัยว่าจะนำมายังอธิบายได้หรือ และสอดคล้องกับความเป็นจริงแค่ไหน นี้เป็นปัญหาของทุกมิติสังคมศาสตร์ที่มุ่งอธิบายภาพรวมในมุมกว้าง (holism) แต่ปัญหาในทางกลับกันก็เกิดกับทุกมิติที่เน้นมองจุดเด็ก แบบแยกส่วน (methodological individualism) กล่าวคือ ปัญหาการขยายขนาดทุกมิติให้เข้ากับหน่วยใหญ่ที่ศึกษาวิเคราะห์ หรือกล่าวอีกอย่างหนึ่งก็คือ การลดขนาดสิ่งที่ศึกษาให้เข้ากับกรอบทุกมิติ ซึ่งเป็น reductionism อีกแบบหนึ่ง ตราบใดก็ตาม

ที่พุทธิกรรมของมนุษย์ในกลุ่มใหญ่ยังไม่เท่ากับพุทธิกรรมของคนแต่ละคนในกลุ่มนั้นรวมกันแล้วจะเกิด ปัญหาเช่นนี้ในทฤษฎีทางสังคมศาสตร์ยังคงมีต่อไป และการวิพากษ์วิจารณ์ในประเด็นนี้ก็จะมีอยู่เรื่อยๆ
